

DOI: 10.33663/0869-2491-2026-37-3-20

УДК 342(477)(091)

О. В. СКРИПНЮК,
доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України*
ORCID: 0000-0001-7052-3729

НЕЗАЛЕЖНА УКРАЇНА: ЕТАПИ, ЗДОБУТКИ ТА УРОКИ ДЕРЖАВОТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ (ДО 35-РІЧЧЯ ВІДНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ)

У статті аналізується 35-річний поступ Української держави в умовах незалежності. Важливим кроком утвердження незалежності була зміна назви держави з УРСР на Україна та затвердження нових державних символів – Державного Прапора, Державного Гімну та Державного Герба. Важливим етапом державотворчого розвитку стало проведення Всеукраїнського референдуму, спрямованого на підтвердження Акта проголошення незалежності України.

Першочерговим завданням незалежної України було державне будівництво та формування нових органів державного управління. Важливим етапом державотворчого процесу стало прийняття Конституції незалежної України 1996 року, яка завершила період невизначеності в розбудові держави.

У статті розкривається періодизація становлення та розвитку незалежної України (п'ять періодів від проголошення незалежності до сьогодення), аналізується кожний етап. Наголошується на основних досягненнях і успіхах нашої держави в політичній, правовій, економічній, соціальній, культурно-духовній та зовнішньополітичній сферах. Особлива увага приділяється аналізу та характеристиці проблем і помилок державотворчого процесу.

Ключові слова: Україна, незалежність, державна влада, конституція, державотворчий процес, етапи, реформи, політична система, війна, суверенітет.

Skrypniuk Oleksandr. Independent Ukraine: Stages, Achievements, and Lessons of the State-Building Process (On the 35th Anniversary of the Restoration of Ukraine's State Independence)

The article analyzes the 35-year progress of the Ukrainian state in the conditions of independence. An important step in establishing independence was the change of the name of the state from the Ukrainian SSR to Ukraine and the approval of new state symbols – the State Flag, the State Anthem and the State Emblem. An important stage in state-building development was the holding of an All-Ukrainian referendum aimed at confirming the Act of Proclamation of Independence of Ukraine.

* **Skrypniuk Oleksandr**, Doctor of Law, Full Professor, Academician of the NALS of Ukraine

The primary task of independent Ukraine was state building and the formation of new state administration bodies. An important stage in the state-building process was the adoption of the Constitution of independent Ukraine in 1996, which ended a period of uncertainty in state building.

The article reveals the periodization of the formation and development of independent Ukraine (5 periods from the declaration of independence to the present day), analyzes each stage. Emphasis is placed on the main achievements and successes of our state in the political, legal, economic, social, cultural-spiritual and foreign policy spheres. At the same time, attention is paid to the analysis and characterization of the problems and errors of the state-building process.

Keywords: *Ukraine, independence, state power, constitution, state-building process, stages, reforms, political system, war, sovereignty.*

Вступ. Українське державотворення завжди перебувало в центрі наукових інтересів правознавців. Ця проблема надзвичайно актуалізувалася в умовах війни, розв'язаної росією проти України і спрямованої на знищення нашої держави і нашого народу. За таких обставин феноменологія державотворення зберігає широкий простір для емпіричного наповнення, концептуальних теоретизувань і правових інтерпретацій. З високою вірогідністю можна стверджувати, що різні аспекти цієї проблематики ще тривалий час перебуватимуть у фокусі правових досліджень. Коло актуальних питань окреслюють проблеми державотворчого процесу, які були і є на сучасному етапі його розвитку. Пропонована стаття, звичайно, не висчерпує всього різноманіття аспектів державотворчого процесу. Проте вона містить авторський погляд і трактування, що, сподіваємось, наблизить до розуміння й усвідомлення феномена сучасного державотворчого процесу.

Огляд літератури. Проблематика державотворення в Україні є широко досліджуваною. Крім правознавців, до неї активно звертаються фахівці в галузі політичної, історичної, філософської, соціологічної галузей наук та державотворення. В основі їхніх досліджень і державних діячів є проблематика державотворення. Серед правознавців активними дослідниками питань державотворення є Р. В. Зварич, С. О. Короед, О. В. Петришин, О. Д. Святоцький, Ю. М. Тодика, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко та ін. Однак варто зауважити, що етапи державотворення, його процеси, особливо проблем та викликів, що поставали й постають перед Україною, потребують ретельного вивчення. Особливої уваги потребує висвітлення державотворчого процесу в умовах війни.

Постановка проблеми дослідження. Головним завданням Української держави після проголошення відновлення її державної незалежності є здійснення державотворчого процесу. В основі його розвитку – здійснення правової політики та створення правової основи для втілення державотворчих реформ у політичній, економічній, соціальній та культурно-духовній сферах. Для незалежної суверенної України після відновлення державної незалежності постала проблема розбудови держави та подолання проблем і трудно-

ців у всіх сферах державного будівництва відповідно до внутрішньополітичного та зовнішньополітичного курсів, закріплених у Декларації про державний суверенітет України та Акті проголошення незалежності України, що відповідало б сучасним прогресивним світовим та європейським тенденціям і курсу державотворення на побудову демократичної, правової, соціальної держави.

Мета дослідження – ретроспективно проаналізувати державотворчий процес з погляду його 35-літньої реалізації, розкрити особливості та здійснення всіх етапів державотворчого процесу, починаючи з 1991 року і до сьогодні; окреслити основні напрями та тенденції державотворення 1990-х років – першої чверті XXI століття.

Виклад основного матеріалу. Минає 35 років як було проголошено відновлення державної незалежності України. 24 серпня 1991 року Верховна Рада Української РСР ухвалила Акт проголошення незалежності України – історичний документ виняткового значення для долі Українського народу і України, який по праву вважається точкою відліку для початку новітнього етапу українського державотворення. Акт незалежності було ухвалено на тлі української загрози для України подій 19–21 серпня 1991 року у Москві. Ухвалюючи документ, Верховна Рада наголошувала в ньому: «Виходячи із смертельної небезпеки, яка нависла над Україною у зв'язку з державним переворотом в СРСР 19 серпня 1991 року, продовжуючи тисячолітню традицію державотворення в Україні, виходячи з права на самовизначення, передбаченого Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами, здійснюючи Декларацію про державний суверенітет України, Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки урочисто **проголошує незалежність України** та створення самостійної української держави – **України**. Територія України є неподільною і недоторканою. Віднині на території України мають чинність виключно Конституція та закони України. Цей акт набирає чинності з моменту його схвалення»¹. З політичної мапи зникла УРСР, натомість з'явилася нова незалежна держава – Україна.

17 вересня 1991 року парламент законом змінив назву УРСР на споконвічну назву держави – Україна.

1 грудня відбувся Всеукраїнський референдум, який підтвердив Акт проголошення незалежності України. Із 31 млн 891 тис. 724 громадян (84,18 %), які взяли участь у референдумі, за Акт проголошення незалежності проголосували 28 млн 804 тис. виборців (90,92 %). Зокрема, у Криму відповіли на запитання референдуму «Так, підтверджую» 54,19 %; у Севастополі – 57,07 %; у Донецькій, Луганській, Одеській, Харківській областях підтвердили Акт проголошення незалежності понад 80 % виборців. У всіх інших областях України за незалежність проголосували від 90 до 95 % громадян. Незалежність підтримали не тільки українці, а й 14 млн громадян – представників інших народів, які мешкали на території України². Отже, референдум нуліфікував результати союзного референдуму 17 березня 1991 року, на

якому мешканці УРСР проголосували за подальше існування оновленого СРСР. Референдум підтвердив волю Українського народу жити в самостійній соборній українській державі та легітимність появи нової держави юридичним шляхом.

8 грудня 1991 року через тиждень після Всеукраїнського референдуму керівники України (президент Леонід Кравчук), Росії (президент Борис Єльцин) та Білорусі (голова Верховної Ради БРСР Станіслав Шушкевич) підписали у білоруській урядовій резиденції «Вискулі» в Біловезькій Пущі (поблизу м. Бреста) угоду, яка декларувала припинення існування СРСР. Радянський Союз, як суб'єкт міжнародного права і геополітична реальність, перестав існувати. УРСР зникла з політичної мапи. Поява незалежної України стала фактором глобального значення, а для путінської росії – найбільшою геополітичною катастрофою XX століття.

Акт проголошення незалежності відкрив новий етап у розвитку України й означив початок нового якісного рівня розвитку суспільства: у політичній сфері – до демократії; в економічній – до ринкової економіки; в гуманітарній – до загальнолюдських цінностей; у міжнародній – до суб'єкта геополітики. Він ознаменував початок утвердження державного суверенітету. Завдання створення самостійної української держави закономірно висунули проблему розгортання державних процесів. Розв'язання цієї стратегічної проблеми зіткнулося з цілою низкою дуже непростих питань. Українське суспільство, зокрема її тогочасні політичні лідери, у 1990-х роках недостатньо були готовими до державотворчого процесу. Відмова від існуючих схем суспільного розвитку до 1991 року в умовах відсутності науково обґрунтованої моделі побудови незалежної України спричинила втрату орієнтирів на певний період, розчарування суспільства та тривалу стагнацію й топтання на місці.

З перших днів незалежності нова держава об'єктивно потребувала утвердження атрибутів державності. 15 січня 1992 року Верховна Рада України затвердила Державний Гімн України «Ще не вмерла Україна» на слова Павла Чубинського з правками тексту в музичній редакції композитора Михайла Вербицького, а остаточний його текст було затверджено у березні 2003 року у скороченому варіанті вірша П. Чубинського до одного куплету і приспіву зі словами «Ще не вмерла Україна». Синьо-жовте полотнище національного прапора, як Державний Прапор України, український парламент затвердив 28 січня 1992 року, і 19 лютого 1992 року – тризуб як малий державний герб України³.

Першочерговим завданням незалежної України було державне будівництво та формування нових органів державного управління відповідно до принципу розподілу на законодавчу, виконавчу і судову владу, закріпленого ще в Декларації про державний суверенітет України⁴. Проте державотворчі процеси ускладнювалися тим, що тривалий час у нас діяла Конституція УРСР 1978 року, до якої постійно вносилися зміни (впродовж перших п'яти

років незалежності було внесено близько 200 правок), а нові прийняті закони нерідко суперечили чинній Конституції, й це відбивалося на реалізації принципу законності та було гальмівним чинником.

За формою державного правління Україна після проголошення 24 серпня 1991 року Акту проголошення незалежності до 1 грудня 1991 року стала квазіпарламентською республікою з доволі широкими повноваженнями Голови Верховної Ради України та зосередженням у парламенті всієї повноти не тільки законодавчої влади, що було відходом від принципу поділу влади – одного із основоположних принципів правової держави.

Першим кроком у реалізації принципу поділу влади стали закони Української РСР «Про Президента Української РСР» і «Вибори Президента Української РСР» від 5 липня 1991 року. У липні Верховна Рада внесла доповнення до Конституції республіки (глава 12), якими встановлювалися правовий статус; компетенція Президента УРСР; порядок його обрання. Президент визначався «найвищою посадовою особою Української держави і главою виконавчої влади». 1 грудня 1991 року відбулися вибори Президента України. Першим всенародно обраним президентом став Леонід Кравчук, за якого віддали голоси 20 млн виборців (62 % голосів) із 32 млн громадян, які брали участь у голосуванні. Розпочалося запровадження президентської вертикалі. Відбулося встановлення інституту представника Президента України в областях, районах, містах Києві та містах Севастополі, який діяв до 1994 року і на зміну якому були запроваджені державні адміністрації як органи виконавчої влади на місцях. З обранням Президента України, у 1991 році в державі започаткувалася змішана президентсько-парламентська форма правління.

Становлення національної правової, демократичної державності в трансформаційний період було тісно пов'язане із розвитком парламентаризму. Це потребувало оновлення законодавчого органу та його діяльності на нових засадах. Достроковий розпуск Верховної Ради та обрання нового складу українського парламенту було однією із вимог учасників Революції на граніті ще у 1990 році. За таких умов діяльність Верховної Ради була спрямована на модернізацію правової системи держави. 12 вересня 1991 року парламент ухвалив Постанову «Про порядок тимчасової чинності на території України окремих актів законодавства Союзу РСР», згідно з якою закони колишнього СРСР діяли на території України в тій частині, в якій вони не суперечили Конституції і законам України. Проте тоді як в інших державах, що виникли на пострадянському просторі після розпаду Радянського Союзу, були проведені вибори до нових парламентів, в Україні до 1994 року продовжувала діяти «стара» Верховна Рада, обрана ще 1990 року за існування СРСР та за радянським законодавством. В умовах незалежності діяльність українського парламенту характеризувалася гострим протистоянням між комуністичною більшістю й демократичною опозицією, що негативно відбивалося на законотворчому процесі. Та, хоча комуністична / прокомуністична більшість «групи 239» гальмувала здійснення кардинальних реформ в Україні до

1994 року, було прийнято цілий ряд законів, які заклали правові основи державотворчого процесу. За короткий період існування незалежності було ухвалено значну кількість найважливіших законодавчих актів. Верховна Рада до 1996 року прийняла 402 закони і 1108 постанов.

Однак позитивні досягнення в діяльності парламенту супроводжувались невисокою якістю та нестабільністю багатьох законів, недостатньою науковою обґрунтованістю їх змісту, відсутністю належної системи урахування і використання суспільної думки, хибами в застосуванні законодавчої техніки⁵. Законодавство, яке приймалося, було спрямоване не стільки на тривалу перспективу, скільки пристосовувалося до пекучих проблем тодішнього часу. Але основним недоліком державотворчого процесу в Україні перших п'яти років було протистояння між законодавчою та виконавчою гілками влади, особливо між Президентом і Верховною Радою, що дещо пом'якшилося з прийняттям Конституції України в 1996 році.

До прорахунків політичної еліти на початковому етапі становлення незалежної України слід віднести те, що не було розпущено Раду міністрів УРСР, сформовану ще в умовах СРСР, і не було створено Кабінет Міністрів незалежної України. «Косметично відремонтований» уряд здійснював антиринкову політику.

Україна на час проголошення незалежності була другою економікою в Європі після Франції, щоправда, 80 % її народного господарства було пов'язано з військово-промисловим комплексом. Тотальним було панування державно-колгоспної власності. Нездатність складу тогочасного уряду до проведення швидких ринкових реформ спричинило глибоку економічну кризу, катастрофічне падіння промисловості та сільського господарства. На відміну від інших посткомуністичних європейських держав, де зусилля політичної еліти були спрямовані на радикальні економічні, політичні та соціальні реформи, українські урядовці не здатні були запропонувати чіткі шляхи та адекватні важелі переходу економіки на ринкові рейки. При вирішенні економічних і соціальних проблем їхні зусилля були спрямовані не на вироблення запобіжників розвитку інфляції й падіння життєвого рівня основної частини населення, а на полеміку, міжпартійні чвари та з'ясування стосунків між гілками влади.

Україна успадкувала від минулого комуністичного режиму архаїчно-індустріальну суспільну свідомість, неефективну ресурсомістку, енергомістку економіку та занедбане довкілля. Проблема ускладнювалася тим, що значна частина суспільства, передусім керівництво України, психологічно не були готові до економічних перетворень. За початкового етапу державотворення країна не змогла подолати негативні тенденції свого попереднього розвитку. Успадковані від СРСР монополізм, екстенсивний шлях розвитку, диспропорційність, спровокували глибоку економічну кризу. В перше десятиліття незалежності реальний ВВП скоротився на 59,2 %, обсяги промислової продукції – на 48,9 %, сільського господарства – на 51,5 %, станом на 1998 рік 50 %

підприємств були збитковими. Економічний потенціал країни зменшився майже вдвічі, більш як за роки Другої світової війни. Рівень інфляції став найвищим у світі (у вересні 1994 р. дорівнював 500 %). Економіка набула напівкримінальних рис – «тіньовий сектор» становив 60 %. За рівнем корупованості Україна посіла одне з перших місць у світі. На фоні прискореної глобалізації світової економіки господарські показники України виглядали невтішно, зокрема в галузях світової торгівлі, інформаційних технологій, іноземних інвестицій та ринку капіталу. Глибока структурна деформація, технологічне відставання більшості галузей створили проблеми при входженні України до системи світового господарства.

При цьому різко погіршувалася структура експорту (40 % усього експорту припадало на продукцію чорної металургії). У зв'язку з цим економіка України дедалі більше стала залежати від зовнішніх чинників, що могло спричинити загрозу національній безпеці держави. Фактичне існування експортних монопольних галузей у економіці спричинило формування олігархічно-кланової, напівкримінальної системи влади, яка ґрунтувалась на тісній співпраці представників державної влади з власниками найбільших, найпотужніших підприємств.

Поряд із зазначеними проблемами в економіці виникла гостра проблема з формуванням малого та середнього бізнесу, без якого неможливий подальший економічний прогрес країни. Тільки за 1990–1992 роки частка «середнього класу» зменшилася з 78 % до 36 %. Економічна криза різко позначилася на життєвому рівні народу. Споживчі ціни за 1991–1995 роки зросли у 118 тис. разів. У 1992 році вже близько 64 % населення опинилося за межею бідності. Перспективи майбутнього України, пов'язані з її сталим розвитком, економічним процвітанням, екологічним балансом і соціальною справедливістю, були дуже сумнівними. Номенклатурно-олігархічний бізнес, сформований у перші десятиліття незалежності, виявився невідповідним сучасним тенденціям світової економіки. У своїй діяльності керівники великих підприємств, більшість яких знаходиться у власності олігархів, керувалися й керуються вузькогосподарським тимчасовим підходом, спрямованим передусім на швидке отримання надприбутків без урахування довгострокових перспектив і наслідків у майбутньому. Вони мало переймаються пошуком шляхів модернізації виробництва та стратегії його перспективного розвитку.

Державне будівництво, включаючи реформування економіки, неможливе без урахування тенденцій світового розвитку, без формування нової управлінської еліти для економіки, оскільки правлячі кола держави, урядовці на початковому етапі її розвитку, представлені у своїй більшості колишньою радянською номенклатурою, проявили свою абсолютну нездатність успішно вирішувати завдання мобілізації суспільства для край необхідної модернізації та переходу до економічного розвитку.

Під тиском обставин відбувалося реформування центральних органів влади, але не було здійснено реформування регіональної влади, особливо

органів місцевого самоврядування, які залишилися під контролем місцевої партійно-радянської номенклатури й оновлювалися за рахунок кримінальних і напівкримінальних угруповань і класів².

Становлення держави потребувало реформування та створення нових сил захисту держави. Стратегічно важливим кроком в утвердженні державного суверенітету стало встановлення контролю над наявними тоді в Україні силовими структурами, загальносоюзними установами й відомствами. Розпочався процес створення власних Збройних Сил, власних внутрішніх військ та органів державної безпеки – гаранта захисту державної незалежності, територіальної цілісності та суверенітету України.

Уже 21 серпня 1991 року розпочалася робота з визначення і створення механізму захисту української державності. Парламент визнав необхідність створення Національної гвардії. 11 жовтня 1991 року Верховна Рада схвалила Концепцію оборони та будівництва Збройних Сил України, в якій Україна наголошувала на своєму прагненні стати нейтральною, без'ядерною, позаблоковою державою. Обороздатність за таких умов мала бути забезпечена через послідовне переформування військ Київського, Одеського, Прикарпатського військових округів, окремої армії протиповітряної оборони, повітряних армій. 6 грудня 1991 року був ухвалений Закон «Про Збройні Сили України». Надалі було прийнято пакет законів: «Про Прикордонні війська України», «Про загальний військовий обов'язок та військову службу» та інші, які заклали правову основу для реформування війська. У 1992 році парламент ухвалює Закон «Про надзвичайний стан», у жовтні 1993 року затверджує Воєнну доктрину України, спрямовану на розбудову Збройних Сил у воєнно-політичній, воєнно-технічній та воєнно-економічній сферах. Характер і зміст власних Збройних Сил визначив статус і гаранта захисту державної незалежності та українського народу. Але в процесі розбудови Збройних Сил в Україні існувало багато проблем. Не були зроблені рішучі кроки на підпорядкування Україні Чорноморського флоту, відбувались процес відмови від тактичної ядерної зброї, суттєве скорочення звичайних озброєнь, зменшення чисельності армії.

Однак, незважаючи на певні зусилля, у цій сфері державного будівництва не було здійснено докорінної реформи прокуратури, судової системи, органів правопорядку, які поступово тотально корумпувалися.

Невідкладною проблемою, яка потребувала нагального розв'язання, була демократизація всіх сфер суспільного життя. Був «започаткований» процес декомунізації. Щоб зберегти Компартію в Україні, яка підтримала путчистів у Москві, комуністична номенклатура, що володіла всією повнотою влади в центрі і на місцях, з метою самозбереження підтримала проголошення незалежної України. Але 26 серпня 1991 року під тиском всенародного невдоволення Президія Верховної Ради України ухвалила Указ «Про тимчасове припинення діяльності Компартії України», а 30 серпня 1991 року Голова Верховної Ради України заборонив її діяльність (Указ «Про заборону діяль-

ності Компартії України»). Із заборonoю діяльності Компартії всі інші політичні партії, які діяли в Україні, перейшли на самостійницькі позиції.

20 серпня 27 політичних партій і рухів на засіданні Народної Ради утворили коаліцію «Незалежна демократична Україна». Однак прокомуністичні сили прагнули реваншу в Україні. Їхні ставленики в парламенті 14 травня 1993 року ухвалили постанову, яка дозволяла громадянам України, що сповідували комуністичні ідеї, створювати свої партійні організації. Молода держава допустила велику помилку, оскільки забезпечила можливість комуністичній номенклатурі зберегти свої владні позиції. Ця номенклатура гальмувала державотворчий процес, часто імітувала здійснення реформ, а в результаті – дискредитувала ідею незалежності. 6 червня того ж року була створена Комуністична партія України, яку очолив П. Симоненко. Як згодом переконав час, ця партія здійснювала проросійську, антидержавну діяльність, а її лідер з початком широкомасштабного вторгнення росії став на шлях державної зради. Подібний шлях для себе обрали послідовники комуністичної партії СРСР – Соціалістична партія України та Прогресивна соціалістична партія України. В Україні активно відбувався процес створення партій націонал-демократичного та центристського спрямування. У червні 1992 року був ухвалений Закон України «Про об'єднання громадян», але відсутність закону про політичні партії не сприяла розвитку партійного будівництва в Україні. Поряд з тим відбувався бурхливий процес створення громадських організацій, творчих спілок та молодіжного руху.

Демократія нерозривно пов'язана із розвитком свободи, вільним і ефективним функціонуванням четвертої влади – ЗМІ. У цьому контексті вживалися заходи законодавчого характеру. 2 жовтня 1992 року Верховна Рада ухвалила Закон «Про інформацію», а 16 листопада 1992 року – Закон «Про друковані засоби масової інформації».

Тривав процес поживлення релігійного життя. У березні 1991 року завершився процес легалізації Української греко-католицької церкви, яка півтора року як вийшла з катакомб. З проголошенням незалежності розпочався рух українського православ'я до його незалежності від Москви. У червні 1992 року був утворений Київський патріархат на чолі з патріархом Філаретом. Російська православна церква не визнала незалежну Православну церкву України і разом із ФСБ влаштували в Харкові церковний собор, на якому було прийнято рішення про усунення з патріаршого престолу Філарета. Російську православну церкву в Україні очолив митрополит Володимир, а церква отримала назву Української православної церкви без незалежного від Москви статусу. З цього часу розпочалася боротьба українського православ'я за автокефалію. Українське православ'я виявилось розколотим на три основні церкви: Українську православну церкву Московського патріархату, Православну церкву України Київського патріархату та Українську автокефальну православну церкву. Перший президент України Л. Кравчук недооцінював значення створення незалежної від Москви української православної

церкви для державотворчого процесу і не зайняв чіткої позиції щодо підтримки національної церкви. А його наступники – Л. Кучма і В. Янукович відверто сприяли діяльності Української православної церкви МП, яка підтримувала РПЦ та керівництво росії в їхній антиукраїнській діяльності, спрямованій проти незалежної української держави. Проблема ускладнювалася й тим, що переважна більшість політичної еліти була вірянами або симпатиками РПЦ. Це пояснюється тим, що більшість політичної еліти не усвідомлювала значення створення Української помісної, автокефальної православної церкви для державотворчого процесу.

Належній частині еліти бракувало готовності до розв'язання державницьких завдань. З погляду сьогодення можна констатувати, що державотворчий процес, відліковуючи з 1991 року, розпочався без глибоко продуманої, обґрунтованої й проголошеної елітою стратегії державотворення. Українське суспільство здійснювало державотворення без чітко визначених орієнтирів, слабо уявляючи майбутню державу, яку слід будувати, якими мають бути суспільно-державні пріоритети на початковому етапі самостійного державного життя. Українська політична еліта виявилася нездатною до створення ефективної програми суспільної модернізації та консолідації суспільства навколо себе на шляху державотворення.

Ставши незалежною державою, Україна опинилася перед необхідністю визначити свої геополітичні пріоритети. Цими пріоритетами стали входження до світового співтовариства як суб'єкта геополітики шляхом поступового повного включення нашої держави в європейські та світові міжнародні політичні, економічні, гуманітарні та інші процеси. Після референдуму 1 грудня 1991 року розпочалося міжнародне визнання України. Першими визнали Україну Польща, Канада, росія, Угорщина. Упродовж трьох місяців Україну як незалежну державу визнали понад 140 країн світу. Протягом 1992–1993 років Україна вступає в безпосередні дипломатичні зв'язки із США, Канадою, більшістю розвинених держав Європи та Азії.

До проголошення незалежності Україна була не тільки членом ООН, а й її засновницею. На початковому етапі державотворчого процесу 1991–1994 років Україна налагодила співпрацю з Міжнародним валютним фондом та Європейським банком реконструкції та розвитку, приєдналася до Паризької хартії для нової Європи та інших регіональних, європейських і міжнародних організацій. Першою з-поміж посткомуністичних країн Східної Європи Україна приєдналася до програми співробітництва з НАТО «Партнерство заради миру», а 14 червня 1994 була підписана у Люксембурзі та ратифікована Законом України № 237/94-ВР від 10 листопада 1994 року Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (УПС).

Поряд з позитивними успіхами на зовнішньополітичному фронті існувало і чимало гострих проблем, однією з яких стало виконання нашою державою своїх зобов'язань щодо практичної реалізації без'ядерного статусу.

Україна змушена була під тиском США 14 січня 1994 року підписати Тристоронню заяву Президентів України, США та Росії про виведення стратегічної ядерної зброї з України.

Серйозне занепокоєння викликав стан відносин з нашим стратегічним партнером росією. Після проголошення незалежності України відносини між двома державами не з вини України погіршувалися. Росія фактично вела «економічну війну» проти України, а її політики та медіа постійно спекулювали темою Криму та Севастополя.

Перший період 1991–1994 років державотворчого процесу характеризувався як час закладання основ Української держави, визнання України у світі, закладанням ринкових відносин і демократизацією суспільства. Однак унаслідок недосконалих державно-управлінських рішень цей період ознаменувався як період утрачених можливостей, помилок і суттєвих прорахунків для державотворення⁶.

Другий період розбудови Української держави (1995–2004 рр.) характеризується проведенням базових реформ. Найважливішим досягненням цього періоду стало ухвалення 28 червня 1996 року Конституції України. В Україні вона була прийнята найпізніше серед усіх пострадянських держав. Причина – постійне протистояння і боротьба політичних сил у парламенті. Ухвалення Конституції завершило період невизначеності в побудові нашої держави. Але й після цього процес державного будівництва продовжується, оскільки залишається цілий ряд невіршених проблем, успадкованих від минулого та створених новими обставинами державотворення. Робота над підготовкою нової Конституції розпочалася після ухвалення Декларації про державний суверенітет України. Але конституційний процес відбувався у гострій полеміці між прихильниками та супротивниками збереження радянської системи щодо форми правління та поділу влади. Після тривалої та копіткої роботи протягом 1994–1996 років Конституція була прийнята, що підвело ризику під перехідним періодом становлення української державності та вивело Україну на новий вектор політичного, економічного, соціального та культурного розвитку, побудову правової, демократичної, соціальної держави та громадянського суспільства.

На цей період припадає президенство Л. Кучми. Воно характеризувалося суперечливими тенденціями та неоднозначними оцінками. Завдяки продуманій макроекономічній політиці відбулися помітні зміни в економіці, створені сприятливі передумови для сталого економічного зростання. Завдяки подоланню інфляції зміцнилася гривня, зростало виробництво в усіх галузях економіки. Але відбувалися й негативні тенденції. Унаслідок непрозорої приватизації левова частка національного багатства опинилася в руках олігархів. У країні формувалася олігархічно-кланова система, небачений до цього розквіт корупції, що гальмувало рух України до Європейського Союзу. В політичній сфері створений Л. Кучмою режим тяжів до авторитарних методів управління країною. Це спричинило гостре протистояння між Президентом і

Верховною Радою, а в регіонах і на місцях – між місцевими радами та органами місцевих державних адміністрацій. Протистояння між елітами провувало численні політичні кризи та владні конфлікти на державному рівні⁷.

Процес авторитаризації режиму спричинив згортання демократії, застосовувалися нецивілізовані та кримінальні методи боротьби з опозицією та політичними опонентами. Це стало однією з причин глибокої політичної кризи, яка спричинила масові протестні акції під гаслом «Україна без Кучми!» та ін. Керування гуманітарною сферою опинилося в руках людей, далеких від захисту національних інтересів. Посилився процес русифікації. За таких обставин Л. Кучма заявив, що національна ідея в Україні не спрацювала.

У зовнішньополітичній сфері Україна мала певні досягнення. В 1995 році Україна стала членом Організації з безпеки і співробітництва в Європі, а наступного року була прийнята до Ради Європи. Але непослідовна проєвропейська зовнішня політика з її багатовекторністю загальмувала євроінтеграційні процеси України. Україна не стала членом НАТО, тоді як більшість посткомуністичних держав Центральної та Південно-Східної Європи були прийняті до Альянсу.

Суспільне невдоволення зволіканням реформ, згортанням демократії та наростанням авторитарних тенденцій завершило президентство Л. Кучми Помаранчевою революцією⁸.

Початок революції започаткував третій період державотворення (2004–2009 рр.). Фальсифікація результатів президентських виборів чинною владою спричинила революцію, яка поєднала в собі загальний демократизм, національну ідею з євроатлантизмом та прихованим чи очевидним антиімперіалізмом, спрямованим проти росії. Це також була антибюрократична й антикорупційна революція⁹. Вона зміцнила сприйняття громадянами України європейської перспективи. Новий президент В. Ющенко євроінтеграцію визначив стратегічним курсом, складовою національної ідеї з її ліберальними цінностями, людськими свободами та правами. Докладалися зусилля щодо досягнення Україною членства в НАТО. У травні 2008 року Україна стала членом Світової організації торгівлі.

Цей етап характеризувався позитивними зрушеннями в політичному житті як демократичні вибори, свобода слова, вільні ЗМІ та ін. Розпочався процес формування української політичної нації, пробудження національної свідомості, виховання громадянських і патріотичних почуттів у більшості громадян, відродження духовних традицій українського народу.

Помаранчева революція виступила каталізатором процесу відновлення історичної пам'яті, українізації освіти, культури, науки. Була започаткована робота із розсекречення радянських архівів, запису свідчень свідків Голодомору-геноциду 1932–1933 років у всіх регіонах України, створення Інституту національної пам'яті, створення Музею Голодомору та Єдиного реєстру жертв Голодомору та ін. Були зроблені кроки по створенню незалеж-

ної від Москви церкви. Ця робота сприяла осмисленню українцями свого минулого, своєї історії. Тоді як в інших сферах досягнення були значно помітними, помаранчева команда виявила нездатність до злагодженої роботи: постійне протистояння між Президентом і Прем'єром, проведення не зовсім зрозумілих для суспільства адміністративної та територіальної реформ. Не відбулося кардинальних змін на краще в боротьбі з корупцією, забезпеченні ефективності судової влади, у соціально-економічній сфері. Відбувалося невинуватене різке скорочення Збройних Сил України. Унаслідок сепаратистської діяльності були зроблені спроби створення південно-східної автономії у складі України¹⁰.

Четвертий період розбудови української держави 2010–2014 років пов'язаний із президентством В. Януковича, який здобув посаду глави держави в результаті виборів 2010 року. Характерною рисою цього періоду була монополізація влади, політичного, фінансово-економічного та ідеологічного важелів управління країною донецьким олігархічним кланом, висуванцем якого був В. Янукович.

У країні різко наростали антидемократичні, авторитарні тенденції. Незаконним шляхом внесені зміни до Конституції розширювали повноваження глави держави. Вся повнота влади була зосереджена в руках президента та його адміністрації, на практиці різко обмежувались повноваження уряду, розпочався процес занепаду парламентаризму. Форма правління із парламентсько-президентської всупереч Конституції перетворювалася на суперпрезидентську. Демократія опинилася під загрозою. Тенденції, які розвивалися, свідчили про формування поліцейської держави. У країні процвітали корупція, злочинний перерозподіл власності. У зовнішній політиці на словах декларувалася відданість євроатлантичному курсу, а на практиці – зрада європейському вектору розвитку та різкий поворот до співробітництва з росією. Укладені Харківські угоди 2010 року продовжили перебування Чорноморського флоту РФ у Севастополі. Силкові структури України опинилися під контролем Кремля. Планові знищувалася українська армія. Гуманітарну сферу в Україні очолили люди, які здійснювали антиукраїнську політику в сфері освіти, науки, культури. Відбувався наступ на українську мову та літературу, посилювався процес зросійщення. Фактично в четвертий період відбувався не державотворчий процес, а руйнування української державності. Тогочасне керівництво України на чолі з В. Януковичем стало на шлях державної зради. Під диктатом росії відмова В. Януковича підписати Угоду про Асоціацію з ЄС спричинила народне повстання – Революцію Гідності.

Останній, п'ятий період державотворення розпочався у 2014 році й триває до сьогодні. Революція Гідності знищила режим Януковича, врятувала Україну від тоталітарного режиму, відновила курс на євроінтеграцію, зміцнила демократію. Революція Гідності визначила подальший вектор розвитку України як суверенної самостійної та демократичної держави. Поразка пла-

нів росії підпорядкувати Україну спричинила її гібридну війну. Відбулося силове захоплення росією центральних органів влади Криму, блокування українського флоту та військових підрозділів, розгортання на сході та півдні України кремлівської спецоперації «русская весна», з наступною анексією Криму, створення сепаратистських республік ЛНР та ДНР.

Головним завданням українського суспільства став захист незалежності та територіальної цілісності України. Держава оголосила проведення антитерористичної операції, оскільки росія заперечувала свою участь у війні з Україною на боці сепаратистів. Локомотивом спротиву України агресії стали добровольчі батальйони, потужний волонтерський рух. За цих умов Україна розпочала процес фактично створення нової армії. До 2019 року Збройні Сили України стали однією з найбільш ефективних армій, а з 2022 року – найбоєздатнішою в Європі.

З обранням Президентом України П. Порошенка розпочалося реформування всіх сфер суспільного життя. Відбулося повернення України до парламентсько-президентської форми правління. Були проведені адміністративна реформа та реформа місцевого самоврядування, медична реформа, створення антикорупційних органів, відбувся запуск судової реформи. Внесені зміни до Конституції закріплювали євроатлантичний курс, що передбачав вступ України до ЄС та НАТО¹¹. 16 вересня 2014 року Верховна Рада і Європарламент синхронно ратифікували Угоду про Асоціацію між Україною та ЄС. У 2017 році країна отримала безвізовий режим, що уможливив громадянам з біометричними паспортами подорожувати без віз до країн – членів ЄС, зокрема і Шенгенської зони.

У політичній сфері здійснювалася «декомунізація» – втілення в життя пакета чотирьох законів: «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років», «Про увічнення Перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років», «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за Незалежність України у ХХ столітті». В Україні засуджувався комуністичний режим, заборонялася радянська символіка та визнавалися борці за Незалежність України УПА та інші організації.

Розвиток гуманітарної сфери характеризувався зміцненням позицій державної мови, бурхливим розвитком української літератури, мистецтва. 15 грудня 2018 року була створена канонічна автокефальна Православна церква України (Українська православна церква), що сприяло духовній консолідації української нації та духовному відродженню суспільства.

Мирні досягнення держави перервала широкомасштабна війна росії 2022 року, спрямована на ліквідацію української державності, підкорення українського народу, знищення підвалин національної ідентичності – мови, культури, традицій, історичної пам'яті. Війна підвела ризик під першим

30-річним періодом відносно мирного розвитку нашої країни. Перед українською державою та суспільством постало надзвичайне завдання – виживання та збереження української держави в умовах розрухи економіки, інфраструктури, сотень тисяч жертв серед українських військових та мирних жителів. Мільйони людей змушені були полишити звичайні місця свого проживання і переїхати в більш безпечні місця проживання в Україні та за кордон. Україна втратила 20 % своєї території.

Україна веде героїчну, визвольну, народну війну за свободу і незалежність. Головний гарант незалежності – це Збройні Сили України. Війна консолідувала українське суспільство і націю, зумовила зростання почуттів національної свідомості, державної гідності, національної стійкості, зміцнення української ідентичності. У боротьбі проти агресора Україна спирається на військову, економічну, фінансову та гуманітарну допомогу країн – членів ЄС, НАТО, усього демократичного світу. Активна зовнішня політика сприяла формуванню антипутінської коаліції, створенню міжнародної ізоляції росії та визнання її державою – спонсором тероризму. 23 червня 2022 року у відповідь на заявку керівництва України на членство нашої держави в ЄС Україні було надано статус кандидата на членство в ЄС. Державотворчий процес в Україні продовжується. Щоправда, він на нинішньому етапі проходить важкі випробування та перевірку війною.

Висновки. Підсумовуючи дослідження шляху утвердження та розвитку української державності та спираючись на власне бачення, можна зробити висновок, що в контексті державотворення Україна виступає об'єктом світової історії. Акт проголошення державної незалежності відкрив перспективи сучасного найновітнішого процесу державотворення. Україна отримала історичний шанс побудувати сучасну державу та інтегруватися до постіндустріальної цивілізації. Досягнення цієї мети пролягає через здійснення державотворчого процесу, який втілюється в кілька етапів. Ці етапи охоплюють як мирний реформаційний розвиток державотворчого процесу з труднощами і досягненнями, так і збройний захист свободи й незалежності нашої держави від гібридної війни, а згодом широкомасштабної агресії росії, спрямованої на ліквідацію української державності, підкорення та денационалізацію українського народу, знищення основ його ідентичності. За цих умов проблема національного виживання та збереження української державності в жорсткій війні, досягнення перемоги над ворогом і справедливого миру, входження України до євроатлантичних структур та урахування світових тенденцій розвитку, передусім глобальної тенденції до переходу на засади сталого розвитку, мають стати визначальними для нашої держави на найближчу та довгострокову перспективи. У подальших дослідженнях державотворчого процесу передбачено більш ґрунтовне розкриття його особливостей в умовах російсько-української війни.

1. Акт проголошення незалежності України. *Голос України*. 1991. 27 серпня. № 165. URL: https://www.golos.com.ua/edition_archive/1991-08 2. Рафальський О. Українська держава. Витоки. Історична еволюція. Сучасність: монографія. Київ: Видавничий дім «АДЕФ-Україна», 2024. 428 с. С. 294, 297. 3. Святоцький О. Українська державність: поняття, основні ознаки, символи, атрибути, витоки та етапи становлення. *Голос України*. 2019. URL: [golos.com.ua/article/314085](https://www.golos.com.ua/article/314085) (дата звернення: 06.11.2021). 4. Корнев А. Декларація про державний суверенітет України, як засновник Конституції України. *Вісник української виборчої комісії*. № 2(19). 2010. С. 95. 5. Поляков Л. І. Парламентаризм в Україні: ретроспективний погляд на становлення законодавчого органу (1990–1996 рр.). *Гілея: науковий вісник*. 2009. Вип. 24. С. 333–339. 6. Черевко А. Еволюція наукових поглядів на державотворчі процеси та ступінь їх демократизації в сучасній вітчизняній теорії державного управління. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 2. С. 68. 7. Шемшученко Ю. С., Скрипнюк О. В. Незалежність України 1991 року: ретроспектива факторів проголошення та початкового етапу суверенізації держави. *Правова держава: щорічник наукових праць*. Вип. 32. Київ, 2021. С. 3–12. DOI: 10.33663/0869-2491-2021-32-3-12 8. Кульчицький С. В. Утвердження незалежної України: перше десятиліття. *Український історичний журнал*. 2001. № 2. С. 3–22; № 3 С. 48–68; № 4. С. 3–40. 9. Якушик В. Українська революція 2004–2005 років. Спроба теоретичного аналізу. *Політичний менеджмент*. 2006. № 2. С. 30. 10. Шемшученко Ю. С. Етапи 20-річного поступу. *Правова держава: щорічник наукових праць*. Вип. 22. Київ, 2011. С. 3–6. 11. Фалалєєва Л. Г. Зміни до Конституції України в контексті реалізації європейської інтеграції. *Конституція України та європейські цінності: виклики євроінтеграційного процесу*. Київ, 2024. С. 376–386.

References

1. Akt proholoshennia nezalezhnosti Ukrainy. *Holos Ukrainy*. 1991. 27 serpnia. № 165. URL: https://www.golos.com.ua/edition_archive/1991-08 (in Ukr.). 2. Rafalskyi O. Ukrainska derzhava. Vytoky. Istorychna evoliutsiia. Suchasnist: Monohrafiia. Kyiv: Vydavnychiy dim «ADEF-Ukraina», 2024. 428 s. S. 294, 297 (in Ukr.). 3. Sviatotskyi O. Ukrainska derzhavnist: poniattia, osnovni oznaky, symvoly, atrybuty, vytoky ta etapy stanovlennia. *Holos Ukrainy*. 2019. URL: [golos.com.ua/article/314085](https://www.golos.com.ua/article/314085) (data zvertannia: 06.11.2021) (in Ukr.). 4. Korniev A. Deklaratsiia pro Derzhavnyi suverenitet Ukrainy, yak zasnovnyk Konstytutsii Ukrainy. *Visnyk ukraïnskoi vyborchoi komisii*. № 2(19). 2010. S. 95 (in Ukr.). 5. Poliakov L. I. Parlamentaryzm v Ukraini: retrospektyvnyi pohliad na stanovlennia zakonodavchoho orhanu (1990–1996 rr.). *Hileia: naukovyi visnyk*. 2009. Vyp. 24. S. 333–339 (in Ukr.). 6. Cherevko A. Evoliutsiia naukovykh pohliadiiv na derzhavotvorchi protsesy ta stupin yikh demokratyzatsii v suchasniy vitchyzniani teorii derzhavnoho upravlinnia. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriadiuvannia*. 2016. Vyp. 2. S. 68 (in Ukr.). 7. Shemshuchenko Yu. S., Skrypniuk O. V. Nezalezhnist Ukrainy 1991 roku: retrospektyva faktoriv proholoshennia ta pochatkovoho etapu suverenizatsii derzhavy. *Pravova derzhava: Shchorichnyk naukovykh prats*. Vyp. 32. Kyiv, 2021. S. 3–12 (in Ukr.). DOI: 10.33663/0869-2491-2021-32-3-12 8. Kulchytskyi S. V. Utverdzhennia nezalezhnoi Ukrainy: pershe desiatyllittia. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. 2001. № 2. S. 3–22; № 3/ S. 48–68; № 4. S. 3–40 (in Ukr.). 9. Yakushyk V. Ukrainska revoliutsiia 2004–2005 rokiv. Sproba teoretychnoho analizu. *Politychnyi menedzhment*. 2006. № 2. S. 30 (in Ukr.). 10. Shemshuchenko Yu. S. Etapy 20-richnoho postupu. *Pravova derzhava. Shchorichnyk naukovykh prats*. Vyp. 22. Kyiv, 2011. S. 3–6 (in Ukr.). 11. Falalieieva L. H. Zminy do Konstytutsii Ukrainy v konteksti realizatsii yevropeiskoi intehtatsii. *Konstytutsiia*

Ukrainy ta yevropeiski tsinnosti: vyklyky yevrointehratsiinoho protsesu. Kyiv, 2024. S. 376–386 (in Ukr.).

Skrypniuk Oleksandr. Independent Ukraine: Stages, Achievements, and Lessons of the State-Building Process (On the 35th Anniversary of the Restoration of Ukraine's State Independence)

The article provides an analysis of the thirty-five-year advancement of the Ukrainian state under conditions of independence. By peaceful means, Ukraine acquired the legal foundations for building a sovereign, democratic state governed by the rule of law. The state-building tradition of the Ukrainian people of the 1990s of the twentieth century and the first quarter of the twenty-first century was continued. An important step in consolidating independence was the change of the state's name from the Ukrainian SSR to Ukraine and the approval of new state symbols – the State Flag, the State Anthem, and the State Coat of Arms. A significant milestone in the state-building development was the holding of the All-Ukrainian referendum aimed at confirming the Act of Proclamation of Ukraine's Independence. On 1 December 1991, 90.92 % of the citizens of Ukraine who participated in the referendum voted in favour of independence. This demonstrated the will of the Ukrainian people to live in an independent and united Ukrainian state. The state-building process began in the absence of a scientifically grounded model of state construction and amid the insufficient preparedness of the then political elite for state-building, which led to a loss of strategic reference points for a certain period and contributed to the development of a profound political, economic, and social crisis, inter alia. The primary task of independent Ukraine was state construction and the formation of new public administration bodies. Over the thirty-five years of its existence, Ukraine has consistently changed forms of government: from parliamentary to presidential-parliamentary, and subsequently to parliamentary-presidential. Under V. Yanukovych, the presidential-parliamentary form was entrenched unlawfully, and in practice became de facto super-presidential. Following the Revolution of Dignity, the last change took place – to a parliamentary-presidential form. An important stage of the state-building process was the adoption of the Constitution of independent Ukraine in 1996, which brought to an end the period of uncertainty in state development. The Fundamental Law laid the constitutional and legal foundations for building in Ukraine a democratic, rule-of-law, social state and civil society. State-building progress was characterised by the implementation of basic political, economic, and social reforms, as well as reforms in the humanitarian sphere, aimed at the development of democracy, the creation and development of a market economy, ensuring the population's standard of living, and the cultural and spiritual development of society. The article outlines a periodisation of the formation and development of independent Ukraine (five periods from the proclamation of independence to the present day) and analyses each stage. It emphasises the principal achievements and successes of our state in the political, legal, economic, social, cultural and spiritual, and foreign-policy spheres. At the same time, attention is devoted to analysing and characterising the problems and mistakes of the state-building process. It is noted that among the most significant were delays in reforming state authorities and local self-government, which allowed the communist nomenklatura to remain in power for a prolonged period and to restrain radical democratic reforms; the unpreparedness of the then elite and the lack of a strategic vision for Ukraine's development; the failure to carry out decommunisation after the

Communist Party acted as the organiser of the unconstitutional coup attempt of 1991; persistent political confrontation and struggle between branches of power; the absence of a fair privatisation process, the emergence of oligarchy and its fusion with the authorities, the flourishing of corruption, and the criminalisation of many spheres of life; the lack of conditions for the development of small and medium-sized business and, accordingly, the hindering of the formation of a middle class; imperfections in shaping a democratic political system and the underdevelopment of political parties on an ideological basis; the lack of unity in society and its consolidation around the realisation of a national idea; errors of the state leadership in pursuing policies aimed at ensuring the state's defence capability and security; the conduct of an often pro-Russian multi-vector policy and inconsistency in pursuing a Euro-Atlantic foreign-policy course, which prevented Ukraine from becoming a member of NATO and the EU together with other European post-communist countries; the overt activity in Ukraine of pro-Russian, anti-Ukrainian, anti-state forces and Russian agents, which consistently weakened state security and created vulnerability to aggressive external foreign-policy factors; a certain regionalisation of the country; and the split of Ukrainian society, which became critical challenges to the existence of an independent state. Most of the aforementioned state-building problems gave rise to the Orange Revolution and the Revolution of Dignity, which became locomotives of Ukraine's development along the path of democracy, the rule of law, and Euro-Atlantic integration. Ukraine's steady peaceful development was interrupted first by the hybrid war (2014–2022) and, since 2022, by Russia's full-scale invasion. In defending sovereignty and territorial integrity, Ukraine has undertaken reforms since 2014 in the political and economic spheres, within the judiciary, created anti-corruption bodies, introduced amendments to the Constitution that enshrined the state's Euro-Atlantic integration course, and, in effect, built from scratch the most powerful combat-capable army in Europe. Our state and people are waging a just—indeed, a truly patriotic—war for freedom and independence under the current conditions.

Keywords: *Ukraine, independence, state power, Constitution, state-building process, stages, reforms, political system, war, sovereignty.*

Дата першого надходження рукопису до видання: 24.02.2026

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 03.03.2026

Дата публікації: 24.03.2026